

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU  
FILOZOFSKI FAKULTET

FILOZOFSKI FAKULTET  
SVEUČILIŠTA U PEČUHU

ZBORNİK RADOVA S MEĐUNARODNOGA  
ZNA NSTVENOGA SKUPA

ZLATNI DANCI 16 – 150 GODINA OD  
ROĐENJA JAGODE TRUHELKE

Osijek, 2014.

*Za izdavača*  
Loretana Farkaš

*Recenzenti*  
Ljudmila Vasiljeva (Lavov)  
Olga Kravetz (Lavov)

*Prijevod sažetaka na engleski jezik*  
Romana Čačija

*Lektor*  
Branimir Belaj

*Crtež na naslovnici*  
Ivan Lovreković, ak. slikar  
Josip Pavić, ak. slikar

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Gradske i  
sveučilišne knjižnice Osijek pod brojem 131222072

ISBN: 978-953-314-074-2

*Tisak*  
Filozofski fakultet Osijek

Tisak pomaže Gradsko poglavarstvo Grada Osijeka *Odlukom br.*  
*2158/01-03/03-01-2 od 25. siječnja 2001.*

*Naklada*  
100 primjeraka



ZBORNİK RADOVA S MEĐUNARODNOGA  
ZNAJSTVENOGA SKUPA

ZLATNI DANJI 16 – 150 GODINA OD ROĐENJA  
JAGODE TRUHELKE

(Osijek, 11. travnja 2014.)

*Uredila*  
Ana Pintarić



## KAZALO

<b>Vesna Bjedov:</b> SINTAKTIČKI ASPEKT TRUHELKINA DJELA <i>ZLATNI Danci</i> I JEZIČNA KOMPETENCIJA UČENIKA .....	9
<b>Ivan Bošković:</b> TRUHELKIN ROMAN <i>VOJAČA</i> U KONTEKSTU HRVATSKE HISTORIOGRAFSKE FIKCIJE (PRILOG POETICI ŽANRA) .....	25
<b>Mahmut Ćelik, Jovanka Denkova:</b> ОСНОВОПОЛОЖНИЦИ НА ТУРСКАТА ДЕТСКА ЛИТЕРАТУРА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА .....	37
<b>Jovanka Denkova, Mahmut Ćelik:</b> ПАТЕПИСИТЕ КАКО КНИЖЕВЕН ЖАНР НИЗ ТВОРЕШТВОТО ЗА ДЕЦА НА ВИДОЕ ПОДГОРЕЦ .....	45
<b>Ivana Gis:</b> О ЈЕЗИКУ TRUHELKINE <i>VOJAČE</i> .....	65
<b>Dragica Haramija:</b> REKA DRAVA V SLOVENSKI IN HRVAŠKI MLADINSKI REALISTIČNI PROZI .....	73
<b>Sanja Knežević:</b> SMRT U DJEČJOJ KNIŽEVNOSTI: KRŠĆANSKI ASPEKT DJEČJE SMRTI U <i>ZLATNIM DANCIMA</i> JAGODE TRUHELKE .....	89
<b>Gennadiy Viktorovich Pribytko:</b> БУДОВА СУСВЕТУ Ў БЕЛАРУСКАЙ МІФАЛОГІІ .....	103
<b>Dubravka Težak:</b> ZLATNI Danci HRVATSKIH DJEČJIH KNIŽEVNIKA .....	111
<b>Olga Tkačuk, Ljudmila Vasiljeva:</b> JEZIK <i>ZLATNIH DANAKA</i> J. TRUHELKE (PREGLED LEKSIČKIH I FRAZEOLŠKIH POSTUPAKA) .....	121



<b>Alojzija Tvorčić Kučko</b> KNJIŽEVNO-POVIJESNE I KULTUROLOŠKE ZNAČAJKE ROMANA <i>ZLATNI DANC</i> U "SUVREMENOJ" LEKTIRI .....	131
<b>Andrea Vučetić:</b> AFIRMACIJA BIBLIJSKIH VRIJEDNOSTI KROZ TRUHELKIN LIK MAJKE U <i>ZLATKU</i> .....	149
<b>Adresaer</b> .....	161
<b>Program</b> .....	163



## **ZLATNI DANCI 16 – U čast spisateljici Jagodi Truhelki – 150 godina od rođenja, 1864. – 1957.**

Poštovane kolegice i kolege sudionici 16. ZLATNIH DANAKA, pozdravljam vas u ime djelatnika i studenata Filozofskoga fakulteta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.

Cilj skupova ZLATNI DANCI jest književnoteorijsko i književnokritičko čitanje i vrednovanje te promicanje kulture dječje književnosti i književnosti za mlade.

Međunarodni znanstveni skup ZLATNI DANCI upriličen je 1997. prigodom obilježavanja 40 godina od smrti Jagode Truhelke. Šesnaesti skup također je posvećen Jagodi Truhelki prigodom 150 godina od njezina rođenja.

ZLATNI DANCI su dug prema spisateljici Jagodi Truhelki i književnosti za djecu i mlade uopće, ali i "dug grada prema svome čedu koje ga je učinilo glavnim likom trilogije za djecu Zlatni danci, Bogorodičine trešnje i Dusi domaćeg ognjišta", kako je u pozdravnoj i uvodnoj riječi na otvorenju prvoga skupa rekao predsjednik Društva hrvatskih književnika Ogranka slavonsko-baranjsko-srijemskog prof. emeritus Stanislav Marijanović.

ZLATNI DANCI 16 posvećeni su Osječanki Jagodi Truhelki, spisateljici čija su djela na početku 20. st. pa sve do Drugog svjetskog rata postizala same uspješnice i kod kritičara i čitatelja, ali i tragičnu tišinu nakon 1945. kada je njezino književno djelo svrstano među mnoga nepoželjna djela do ponovnoga uskrsnuća 90-ih godina – čije je vrijeme Rukoljubom navijestio Pavao Pavličić.

Životom, radom i književnim djelom Truhelka povezuje tri stoljeća: rođena je u 19. stoljeću, književno joj je djelo nastajalo u 20., a 21. joj odaje priznanje. Njezine se priče i romani ponovno tiskaju i čitaju, stvaraju se kazališne predstave, njoj u čast upriličen je i ovaj znanstveni skup.

ZLATNI DANCI se održavaju oko 2. travnja, uz rodendan velikana priče i bajke Hansa Christiana Andersena. Na taj se način povezala osječka, hrvatska i svjetska dječja književnost.

Utemeljitelj je ZLATNIH DANAKA Filozofski fakultet Osijek (onda Pedagoški fakultet), a suorganizatori su tijekom godina bili Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti – Zavod za znanstveni rad Osijek, Matica hrvatska Osijek i Filozofski fakultet Pečuh – Odsjek za kroatistiku.

Tijekom 16 skupova ZLATNI DANCI su tematizirali: Život i djelo Jagode Truhelke, Prinos Osijeka dječjoj književnosti, Bajke od davnina pa do naših dana, Basne, Kršćanstvo i dječju književnost, Obitelj u književnosti za djecu i mladež, Mitove i legende, Život i djelovanje Ante Gardaša, Život i djelovanje Sunčane Škrinjarić, Život i djelovanje Nade Iveljić, Život i djelovanje Višnje Stahuljak, Suvremenu dječju književnost (dva skupa), Dječju poeziju i U čast spisateljici Jagodi Truhelki – 150 godina od rođenja (1864. – 1957.).

Ukupno je na šesnaest skupova sudjelovalo 364 znanstvenika iz Mađarske, Slovačke, Austrije, Ukrajine, Rusije, Slovenije, Srbije, Makedonije, Crne Gore i Hrvatske.

Za dugogodišnje sudjelovanje i prinos znanosti o dječjoj književnosti i književnosti za mlade mnogim je sudionicima dodijeljena ZAHVALNICA.

Nakon skupova tiskani su zbornici koji obasežu 3760 stranica i 283 rada. Tiskanje zbornika omogućili su Ministarstvo znanosti obrazovanja i sporta RH, Grad Osijek i Filozofski fakultet Osijek.

Urednica

Јованка Денкова  
Филолошки факултет  
Универзитет „Гоце Делчев“  
Штип, Р. Македонија  
[jovanka.denkova@ugd.edu.mk](mailto:jovanka.denkova@ugd.edu.mk)

Махмут Челик  
Филолошки факултет  
Универзитет „Гоце Делчев“  
Штип, Р. Македонија  
[mahmut.celik@ugd.edu.mk](mailto:mahmut.celik@ugd.edu.mk)

## ПАТЕПИСИТЕ КАКО КНИЖЕВЕН ЖАНР НИЗ ТВОРЕШТВОТО ЗА ДЕЦА НА ВИДОЕ ПОДГОРЕЦ

Резиме: Во овој труд се разгледува патописот како книжевен жанр. Истражувањето започнува со разгледување на многубројните дефиниции, или обиди за дефинирање на овој жанр, од страна на многубројни теоретичари на книжевноста. Потоа, ќе се разгледуваат и многуте типологизации и класификации на овој жанр, како и нивните карактеристики. Ќе се разгледува и прашањето дали во македонската книжевност за деца има патопис во чисто книжевна форма, или присутни се само патописни епизоди во книжевните дела, конкретно низ три дела од Видое Подгорец. Клучни зборови: патопис, дефиниции, класификации, проза за деца, Видое Подгорец.

### *1. Обид за дефинирање на поимот*

Компаратистиката, преку поддисциплината "имагологија", кон крајот на XX и почетокот на XXI-от век, му го враќа дигнитетот и го потенцира значењето на подзаборавениот деветнаесетовеквен, просветителски книжевен жанр – патописот (Стојменска-Елзесер, 2006: 253-261).<sup>1</sup> Доколку се обидеме поблиску термилошки да го определиме овој жанр, како и неговите карактеристики, ќе се соочиме со мал проблем, од причина што и покрај големиот број на проучувачи на овој жанр, сите дадени дефиниции за него се многу блиски, сродни. Причината за тоа може да се најде во големата семантичка еластичност на терминот (Dragun, 2012:255).<sup>2</sup>

Според Оксфордскиот речник на термини, патописот претставува филм, книга или илустрирана лектира за места кои се посетени од патникот и искуствата кои ги доживеал притоа.<sup>3</sup> Според Дигиталниот речник на македонскиот јазик, под патопис се подразбираат литературни импресии од патување.<sup>4</sup>

---

<sup>1</sup>Соња Стојменска-Елзесер, Сликата на светот во македонската патописна литература, Балканска слика на светот: зборник од меѓународната научна работилница одржана во Скопје на 5-6 декември 2005 година, Скопје, МАНУ, 2006, стр.253-261.

<sup>2</sup> Dragica Dragun, Putopisne episode u književnosti za djecu i mladež, Zbornik radova Zlatni danci 13, Suvremena dječja književnost, Osijek, 2012, str.255.

<sup>3</sup>Oxford Dictionaries, Language matters, прочитано на 01.02.2014  
[http://www.oxforddictionaries.com/definition/american\\_english/travelogue](http://www.oxforddictionaries.com/definition/american_english/travelogue)

<sup>4</sup>Дигитален речник на македонскиот јазик, прочитано на 01.02.2014.

Драгутин Росандиќ смета дека „патописот е книжевно-научен облик во кој се изнесуваат впечатоци и доживувања од патувањата. Во нив се обединуваат документарноста и уметноста. Патописот содржи описи на краеве и луѓе, рефлексии на емоционалната состојба на писателот, податоци од историјата, уметноста, етнологијата и географијата на краевите низ кои прошол патеписецот. Дефиницијата која ја дава Љ. Андреев, е многу слична на онаа од Росандиќ, со тоа што се дополнува каков треба да биде карактерот на патеписот, каде се дава до знаење дека описот треба да биде конкретен, точен и објективен, напишан со интересен и емотивен стил кој буди интерес кај читателот и го воведува во еден нов свет кој дотогаш немал прилика и можност да го види и запознае. Видувањето на Антун Густав Матош уште повеќе ја надополнува дефиницијата за карактерот на патописот, со тоа што вели дека тој може да биде и поучен и шеговит, сликар и психолог, фантастичар и реалист (Спасевски, 2007:72).<sup>5</sup>

## *2. Обид за класификација на жанрот-патопис*

Токму од ова гледиште, може да се изведе една поконцизна и поконкретна дефиниција на патописот, која води кон дистинкција на литературни дела кои го тематизираат патувањето (фикционални раскажувачки облици) од оние кои можат да се наречат патопис во потесна смисла на зборот (нефикционални раскажувачки облици). Во минатото не му се придавало голема важност на вториот тип на патопис. Дури во постмодернизмот почнува да им се придава поголемо внимание на автобиографските жанрови, на кои им припаѓа и патописот (Dragun, 2012:255).<sup>6</sup> Според некои on-line извори, патописот најчесто е во вид на монолог, тоа е раскажувачка форма придружена од слики, презентирани на публиката.

Сепак, никој до денес нема дадено цврста, јасна и строга дефиниција на жанрот, па и на самиот поим "патопис", иако речиси сите читатели лесно можат да почувствуваат патописни елементи во книжевните дела или да им се насладуваат на оние дела кои евидентно се приклонуваат кон феноменот на патописноста. Дека врската помеѓу патувањето и пишувањето е поливалентна и комплексна сведочат многу искажувања од типот на она на Хајнрих Хајне, на пример, дека „...патописот е природна форма на романот“, или на Мишел де Серто дека „секоја приказна е приказна за патување“, па сè до предлогот на Мишел Битор да се создаде посебна наука

---

[www.makedonski.info/show/патопис/м](http://www.makedonski.info/show/патопис/м)

<sup>5</sup>Преземено од Мито Спасевски, Путопис у контексту литературе за деца, Детињство, бр.3-4, год. XXXIII, 2007, стр.72.

<sup>6</sup> Dragica Dragun, Putopisne episode u književnosti za djecu i mladež, Zbornik radova Zlatni danci 13, Suvremena dječja književnost, Osijek, 2012, str.255.

„итерологија“ која ќе се занимава токму со оваа релација меѓу движењето и зборот (Стојменска – Елзесер, 2010: 175-178).<sup>7</sup>

Македонската патописна литература опфаќа корпус од дваесетина наслови, меѓу кои се среќаваат: популарни репортажни патописи, авантуристичко-патописни прози со потенцирање на приказната, потоа, патописи во кои доминира мемоарскиот, дневнички и автобиографски слој, епистоларни патописи, патописи-есеи и романи-патописи, кои како хибридни прози отскокнуваат од строгата рамка на жанрот. Книжевно-историски набљудувано, патописната литература кај нас засилено се создавала во 60-тите и 70-тите години од дваесеттиот век, делумно и како задоцнет одглас на силниот бран на егзотизам однегуван во европската модерна, додека подоцна, патописноста сè повеќе се модифицирала и хибридизирала (Стојменска-Елзесер, 2006: 253-261).<sup>8</sup>

Според некои извори патописите треба да се разгледуваат од гледна точка на нивната цел, од начинот на пишување и од вклученоста на личноста на писателот. Во секој случај, патописот дава информации поврзани со патување или прошетка, односно просторно поместување. Најчесто напишани во прозна форма, патописите се книжевно излагање на некое патувачко искуство, можат интерно да се класифицираат како: а) фикција опишана или дадена како експозиција на факти, б) литературно засведочени/запишани факти и в) литературно-уметничка презентација на запишани импресии и чувства за време на патувањето.<sup>9</sup>

Даниел-Анри Пажо дава хронологија на развојот на патувањето во книжевноста: ацилак, патување и туризам. Тука никако не е исклучен автобиографскиот елемент, бидејќи патникот, во своето дело вметнува и коментари и критички се осврнува кон она што го гледа. На тој начин можеме многу да дознаеме и за неговите политички сфаќања, за неговата положба во општеството, но и за неговиот животен пат (биографија), преку споредувањето, односно компарирањето на дадените елементи. За тоа што е патописот и што претставува тој, пишувале голем број автори и кај сите се забележува заедничкиот став дека се работи за хибриден жанр во литературата, кој во себе може да содржи елементи од историјата, географијата, уметноста и др.<sup>10</sup> Според Пажо, „патописот е дело примерно ведро и потврдно, кое ја пренесува можноста и волјата на патникот да го гледа просторот и времето на другите луѓе и да го открие единството на човечкиот дух, како и

---

<sup>7</sup> Соња Стојменска-Елзесер, Патописот како интермедијална авантура, Одисеи за одисеја, зборник на трудови од Научната работилница одржана на 1.06.2009 г., Скопје, Друштво на класични филолози Антика, Друштво за компаративна книжевност на Македонија, 2010, стр.175-178.

<sup>8</sup> Соња Стојменска Елзесер, Сликата на светот во македонската патописна литература, Балканска слика на светот: зборник од меѓународната научна работилница одржана во Скопје на 5-6 декември 2005 г., Скопје, МАНУ, 2006, стр.253-261.

<sup>9</sup> Dr.Rama Rao Vadapalli V.B., Travelogue as a Literary Genre (прочитано на 01.02.2014), повеќе на сајтот <http://www.boloji.com/index.cfm?md=Content&sd=Articles&ArticleID=14804#sthash.jejPFUJA.dpuf>

<sup>10</sup> Според Славчо Ковиловски, Патописот „Белешки од моето патување по Тетовско“ од 1891/92 од Андреј Стојанов, Филолошки студии, Скопје, бр.11, 2013, стр.109-121, прочитано на 01.02.2014 <http://philologicalstudies.org/dokumenti/2013/History%20and%20Philology/08.tom1.rub2.S.Koviloski.pdf>

различноста на општествата и на начините на заедничкото живеење: патникот е еден од толкувачките клучови на светот и историјата, особено кога има книшко знаење или филозофски дух. Патувањето, книжевноста од патувањето ги има како свои меѓи големите откритија во зората на новиот век и во големите колонијални зафати во XIX век: златното време на индивидуата вооружена со својот разум“ (Пажо, 2002:54-55).<sup>11</sup> Армандо Ниши вака го дефинира патувањето: „...По дефиниција книжевноста на патувањето се стреми да ги преминува границите. Токму во тоа се состои нејзиниот основен карактер: да ја преминува границата за да види што има на другата страна, да ѝ се спротивстави внатрешноста на надворешноста, ова овде на она таму, да го прераскаже судирот меѓу нив преведувајќи ја во текст и интерпретирајќи ја средбата со другиот...“ (Ниши, 2006:158).<sup>12</sup>

Драгица Драгун истакнува дека постојат седум меѓусебно комплементарни одредници кои поблиску го одредуваат патописот како жанр и тоа:

1. **Образложение** (рамка) е постапка со која авторот ја објаснува причината за настанувањето на текстот, своето сфаќање за функционирањето на жанрот и поетиката на патописот;
2. **Итинерариј** е назив за збирот информации за изборот и текот на патувачките станици, за времето и начинот на патување;
3. **Субјект** на патописниот дискурс е оној кој го пишува патописот, кој ги раскажува и опишува настаните – патописецот. Од неговите квалитети зависи целокупниот патопис (од содржината до формата);
4. **Лексикон** (каталог) е постапка на структурирање на известувањето за географско-културното подрачје кое е опфатено со патописот. Ова е поврзано со начинот на обликување на знаењето на патникот за светот низ кој патува.
5. **Дотематизација** е постапка за надоградување на основниот дискурс (на мисловно или стилско ниво), и токму преку оваа постапка се искажува книжевната вештина на патописниот субјект;
6. **Приказната** како категорија го опфаќа текот на настаните и актанцијалната структура на патувањето;
7. **Примач** е категорија која се заснова на комуникациската насоченост на патописот, односно категорија во чија основа се воочува на кого и зошто е напишан патописот и дали и на кој начин таа насоченост влијаела врз било кој елемент во структурата на патописот (Dragun, 2012:255).<sup>13</sup>

---

<sup>11</sup> Даниел-Анри Пажо, Патувања, Општа и компаративна книжевност, Македонска книга, Скопје, 2002, стр.54-55.

<sup>12</sup> Армандо Ниши, Компаративна книжевност, ДККМ & Магор, Скопје, 2006.

<sup>13</sup> Според Dragica Dragun, Putopisne episode u književnosti za djecu i mladež, Zbornik radova Zlatni danci 13, Suvremena dječja književnost, Osijek, 2012, str.256, (Dean Duda, Priča i putovanje, Hrvatski romantičarski putopis kao pripovjedni žanr, Matica hrvatska, Zagreb, 1998)

Постои уште една дистинкција во рамки на патописот како книжевен жанр и тоа, се разликуваат неколку концепции, во зависност од застапеноста на патеписните епизоди. Притоа, можат да се сретнат следниве концепции:

1. патопис во стандарден облик (патописна нарација)
2. патопис како дел од одредено книжевно дело (најчесто романсиерско раскажување), во кој патописните епизоди се распоредени во главниот развоен тек на сижето, и
3. патопис со патописни фрагментарни илустрации во самото книжевно дело (Спасевски, 2007: 72-73).<sup>14</sup>

Според Соња Стојменска-Елзесер, патописните прози можат да бидат типологизирани како: научно-популарни, фикционални, есеистички со отклон кон филозофијата, кон сликарството или кон некоја друга хуманистичка сфера, потенцирано психолошки, автобиографски или епистоларни и др. (Стојменска-Елзесер, 2006:261-269).<sup>15</sup>

### 3. Патописната проза на Видоје Подгорец

За да можеме успешно да ги експлицираме горенаведените теоретско-книжевни постулати на патописот, ќе се осврнеме на еден дел од прозното творештво на Видоје Подгорец, наменето колку за децата толку и за возрасните. Во овој сегмент, нашето истражувачко внимание ќе се задржи на патописните прози „Пустини и оази“ (1971) „Писма од Африка“ (1976) и „Црниот пантер“ (1981).

#### 3.1. „Пустини и оази“

Првото дело на кое ќе се фокусираме во ова истражување е „Пустини и оази“, настанато 1971 година.<sup>16</sup> Всушност, хронолошки гледано, тоа е и прво објавено патописно дело на Видоје Подгорец, во кое како поднаслов стои *патописна проза*.

Во образложението (рамката) како прва од седумте одредници според кои некое дело може да се одреди како патопис (Dragun, 2012:255), не се дава причината за настанокот на текстот, но на предлог на пријател - бејрутски новинар, авторот решава да го посети Либан: *„Либан не беше виртан во картата на моето патешествие. ...Ако сакате да го доживеете блискиот Исток, посетете го Бејрут, тој прекрасен источен Париз, вратата на Ориентот. Бејрут е вистинската*

<sup>14</sup> Мито Спасевски, Путопис у контексту литературе за деца, Детињство, бр.3-4, год. XXXIII, 2007, стр.72-73.

<sup>15</sup> Соња Стојменска-Елзесер, Средбата со далечните култури во македонскиот уметнички патопис, Зборник од XXXII научна конференција на XXXVIII меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура: (Охрид, 15.VIII-17.VIII 2005 г), Скопје, Универзитет "Св. Кирил и Методиј", Меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура, 2006, 261-269.

<sup>16</sup> Видоје Подгорец, Пустини и оази, НИК Наша книга, Скопје, 1971.

слика на Либан, а Либан – симбол на топлата и солена средоземноморска ноќ“ (173). Посетата на Либан е документирана во поднасловот на последната глава (*Либанските кедри*), под стиховите, тоа е *Бејрут, јуни 1965г.*(173) Веднаш потоа, почнуваат да се ниже информацијата за посетените градови и држави, за времето и начинот на патувањето, односно втората одредница на патописниот жанр – итинерариј. Листата на посетени држави и градови е импозантна: Либан, Багдад, Ерусалим, Јерихон, Аман, Хама, Сирија, Турција, Анкара, Истанбул, Португалија, Лисабон, Андалузија, Баскија, Шпанија, Мадрид. Всушност, секоја нова глава започнува со влез во нова земја, а завршува со заминување од неа. Овие податоци се даваат распослани низ текстот и ни се пласираат како што се одвива развојот на патувањето. Нарацијата во патописот започнува од Мадрид, Шпанија, а завршува во Либан. Меѓутоа, ако се следат датите во делото кои се наоѓаат на крајот на секоја глава, ќе се увиди дека патописот е пишуван ретроспективно, односно лесно ќе се види дека патувањето почнува од Либан, во јуни 1965, а завршува во Мадрид, Шпанија, 1968 година. Од тие причини, и нашето разгледување на текстот ќе тече како што течело самото патување, односно почнувајќи од крајот кон почетокот на текстот. Авторот доаѓа во Багдад со авион, а понатаму патувањето продолжува со автобус, воз, камила или со автомобил.

Патописот е жанр кој спаѓа во автобиографските жанрови, како што е и дневникот. Раскажувањето во текстот е во прво лице ("јас" форма), па ако се примени познатата формула на Legeune за идентитет на авторот, нараторот и ликот, за ова дело, таа би изгледала вака: автор=наратор=лик/протагонист, со што, според Legeune, се исполнува автобиографскиот пакт, (Legeune, 1989: 196)<sup>17</sup>. Патникот уредно води забелешки за времето на патувањето, па може да се каже дека во делото има и дневнички дискурс. Примарен е патописниот, а дневничкиот дискурс е секундарен. Оттука, се работи за патопис со дневничко-автобиографска насоченост, според биографијата на авторот, тој навистина во тој период патувал во Африка.

Субјект на патописот е авторот, чие име стои на кориците на книгата, примач/и се/сме читателите. Освен што во текстот дава податоци за географско-културното подрачје опфатено со патописот (одредницата -лексикон), исто така, се тематизира патувањето, збогатено со сознанијата, импресиите и доживувањата што ги стекнал, искусил или почувствувал на тоа патување.

И во овој текст, Подгорец, вметнува и го прошарува основниот текст на патописот со метанаративни единици, од типот на песни, приказни и легенди. Иако мајстор на прозниот текст, сепак го разубавува со избрана поезија, како своја, така и со стихови од поети чии земји ги

---

<sup>17</sup> Legeune, Phillippe. (1989). *On Autobiography, The Autobiographical Pact, Autobiographical Contract*, Minneapolis: University of Minnesota Press, 1989, прочитано на 16.01.2014  
<http://english4321.files.wordpress.com/2010/08/philippe-lejeune-the-autobiographical-contract.pdf>



посетува, поместени на почетокот на конкретната глава (Леонтиќ, 2012)<sup>18</sup>. Така, ќе "слушнеме" дел од поезијата на Ганчо Хаџипанзов, Македонец загинат пред портите на Мадрид, Федерико Гарсија Лорка, Антонио Макадо, Хафиз и арапскиот поет Х. Ибрахим. Историските, географско-културните факти патописецот ги прошарува со неколку религиозно-легендарни приказни, прозни записи, преданија за места и во сите тие приказни фикцијата се преплетува со реалноста: преданието за настанокот на градот Хама и патувањето на племето на Хамарун низ пустината во потрага по оаза (120-121), наездата на Татарите на Сирија (119), вирот на брегот на Мртвото море во кој наводно Јован Крстител го крстил Исус Христос (140-141), приказната за местото каде некогаш се наоѓала рајската градина и јаболкницата од која Ева го скинала плодот по првиот човеков грев, приказната за трите мајки и за царот Сапор, итн. Во Багдад го привлекува таа мистична земја со нејзините приказни и легенди и не случајно е сместен во хотелот *Шехерезада*, руча во гостилница *Алибаба и четириесет разбојници*, каде старецот-мудрец ќе му ја раскаже приказната за уништувачката моќ на љубовта на седумте другари кон убавицата Иштар.

Меѓутоа, патувајќи низ сите тие земји и градови, патописецот не ги затвора очите пред реалноста. Всушност, низ текстот како да се насетува нотка на разочараност. Така, во Либан, а и во сите медитерански земји, го трогнува судбината на жените на рибарите кои молкум и навидум трпеливо ги чекаат своите мажи да се вратат од море: *„Безброј жени што чекаат. Тоа чекање е непшиан, но древен закон; тоа чекање е судбина на сите жени чии мажи се рибари, чии животи се сврзани со морето. Тие стојат на брегот, неподвижно загледани кон пучината, чекајќи ги чуновите, кајациите и бротчињата на своите стопани“* (174); го импресионира богатиот лик на Бејрут, иако свесен дека таа слика е премногу убава за да биде вистинита, длабоко го потресува местото наречено *Карна на самоубијците* во Бејрут каде завршуваат многу трагични љубовни и животни приказни: *„оттука луѓето одат во смрт поради немаштија и поради снобизам, неизлечени од љубовна болест и фатени од беснилото на современиот ритам на животот...“*(183); во Багдад додека занесено размислува за сказновидното мината на таа магична земја, станува нем сведок на смртта на младото момче под тркалата на лимузината (165); во Ерусалим ги согледува *„бедата и раскошот“* кои се *„видливи и присутни на секој чекор по неговите улици. Тука рајот и пеколот живеат едно до друго, истовремено, но не во најдобрососедски односи“*(149-150); таму е сведок на питачкиот живот, а особено се изненадува од познанството со Кралот на питачите, кој живее сосема убаво благодарение на професионалноста во питачењето; при посетата на Божјиот гроб патописецот ни ја открива и информацијата дека ова му е повторно враќање на тоа место, но за разлика од тогаш, чувствата сега му се сосема поинакви заради многубројните погранични

---

<sup>18</sup> Марија Леонтиќ, Македонските градови и нивниот опис во делото „Патописи“ на Евлија Челеби. Прочитано на 09.02. 2014, [eprints.ugd.edu.mk/3447/1/evlija-celebi-za-manu.pdf](http://eprints.ugd.edu.mk/3447/1/evlija-celebi-za-manu.pdf)

инциденти предизвикани од израелската армија: „А сега, овојпат, средувајќи ги впечатоците од првото патување, од ова повторно патување во мислите се враќам поразен, победен и разочаран. Човекот во мене е расколебан; рајот веќе сосема се преселил од земјава, не е меѓу нас, луѓето; ние сме пусија еден на друг, непријатели еден на друг, ѕверови еден кон друг“ (146); односот кон жената, како сопруга, мајка, сестра и нивната продажба како да не се работи за човечки суштества: „Мајката, иако им дава живот на цела сурија деца, нема свое име. Таа е должна да му се потчинува на својот маж, да ја трпи неговата волја и да го поднесува тиранството на свекрвата. Се здобива со почит одвај откако ќе роди син...нејзината коса побелува предвреме, кожата на лицето се збрчкува, рацете и нозете откажуваат послушност...Најдобро е кога во семејството има и маишки и женски деца. Со парите што ќе се добијат за ќерките, таткото ќе им купи жени на своите синови...“ (117); во Турција патописецот повторно е соочен со контрастот на некогашната Анадолија која ја видел при претходната посета пред десетина години (замената на камилите со камиони, насекаде низ плодородните полиња се гледаат трактори и комбајни, маларијата веќе ја нема во домовите на селаните) и денешна модерна Турција; истовремено, во крајпатната гостилница ќе ја слушне трагичната љубовна сторија за Текер и Атице, предизвикана од патријархалноста и закоравената традиција на продавање на женските чеда, но и големината на нивната љубов заради која Атице се решава да побегне. Сторијата завршува со нагрдувањето на лицето на „неверната вереница“ -Атице со брич заради "згазената чест" на несудениот сопруг од кого побегнала со Текер. На местото на нивната погибија, крај патот, братот на Текер изградува гостилница во спомен на нивната љубов (107-108). Оттаму, патописецот оди во Анкара, престолнината на Турција, во дотраен форд ги разгледува знаменитостите, особено оние подигнати во чест на големиот турски револуционер и реформатор Кемал Ататурк; ни дава географски податоци за местоположбата и карактеристиките на езерото Туз (Солено езеро); во Истанбул доаѓа еден убав и сончев јунски ден и таму уште еднаш ги потенцира контрастите кои ги согледува насекаде околу себе; „Додека неговите центри пливаат во сјајот на моќта и богатството, украсени со стари но не и остарени џамии и нови модрени солитери, далеку на периферијата скапува во беда последната немаиштија на светот“ (89); во Истанбул е запрепастен од деноноќната врева, а особено од нечистотијата на градот, што зборува за не/културата на народот и големиот број на мачки: „Едноставно, сè што е непотребно и безвредно, луѓето го исфрлаат на улица и од улицата никој веќе не го подместува...Покривот на Истанбул е златен, а неговото дно е смрдливо во вистинската смисла на зборот“ (95); „Само што ќе зајде сонцето, низ улиците на тримилionenскиот мравјалник започнува вистинска инвазија од мачки...Не им е тешко да и наполнат своите гладни желудници, зашто за нив останале многу непродадени расипани риби и шкембиња фрлени на улица“ (98-99); патописецот е запрепастен од

судбината на истанбулските деца за кои детството е нешто непознато, кои работат од утро до мрак и само во тажните очи се гледа нивната судбина: „Насекаде по тротоарите сретнував мали чистачи на чевли...“; „...тие се безимените деца на босфорскиот град, зашто никој овде не им го знае името, ниту се интересира за тоа како живеат, какви желби имаат, што сакаат и што мразат, колку јадат и каде спијат. Нивното заедничко име е чоџук (дете-мое, ЈД)“ (101-102); во Португалија ги опишува климата, убавата у бујна природа со еукалиптусите, реткиот бор – цин (национален споменик), мирисот на портокалите кој го враќа во детството; „Па, сега, при средбата со тие мали зрели сонца, со тивка тага, некаде од длабочината на сеќавањето, испливаат детските години, кога над страниците од распартален учебник по географија, се раѓале желбите и копнежите за далечни патувања“ (73); маслинките и јужните овошки, го опишува градот Лисабон, животот на луѓето во него (најчесто занимање е риболовот) и неговата слична судбина со Скопје заради честите земјотреси, разни знаменитости и приказните поврзани со нив како приказната за младата калуѓерка Маријана Алкафорда и неостварената љубов кон францускиот офицер Ноел Бутон, впечаток му оставаат многубројните манастири и религиозни места; музејот на кралските кочи, споменикот на морепловецот Васко де Гама, на местото од каде отпловил во непознатиот свет; во Шпанија е особено разочаран од сликата која се раскрилува пред него, сиромаштијата на народот, полуразурнатите села, а наспроти тоа го опишува Мадрид како универзитетски центар со мноштво цркви и катедрали, музеите и библиотеките. Патописецот не ја пропушта приликата на читателот да му спомене многу познати имиња од шпанската историја: сликари (Ел Греко, Франсиско Гоја), поети и писатели (Ф.Г.Лорка, Сервантес), државници (Генералот Франко), историски и книжевни јунаци, како Ел Сид, кој според непокорниот дух го споредува со Марко Крале, ја опишува борбата со бикови и значењето кое таа го има за Шпанците, а во овој дел има и еден расказ за циганот Џила Лефо и неговиот скитнички живот. Немирниот дух го тера патеписецот да патува со воз во Андалузија за да го види родното село и гробот на познатиот шпански поет Федерико Гарсија Лорка, да разговара со неговите современици и другари, а во еден дел, за што посугестивно да ја опише смртта на Лорка, поточно неговото убиство од страна на властите, патеписецот му ја препушта улогата на наратор на самиот Лорка. Очигледно е дека историјата за неговото убиство длабоко го потресува. Во тој контекст би можеле да се потсетиме на кажувањето на Миливој Солар, за патописот: „Од една страна, тој (патописот-мое, ЈД) може да претставува придонес кон географијата или етнографијата, а од друга страна може да претставува посебен книжевен вид во кој патувањето и описите на претставените предели или земји, се повод за пошироко уметничко обликување на доживувањата и впечатоците за она што го опкружува патописецот за време на патувањето“ (Solar, 1977: 175).<sup>19</sup>

---

<sup>19</sup> Milivoj Solar, Teorija književnosti, Školska knjiga, Zagreb, 1977, str. 175.

### 3.2. „Писма од Африка“

„Писма од Африка“ (1976) започнува со патувањето кон авторовиот сон од детството – мистичната Африка. Уште во почетната наративна секвенца, авторот имплицитно ни го навестува карактерот на приказната што се расплетува пред нас: *„Африка започнува уште во нашиот сон од детството: магличава и далечна. И трае, невидена и недоживеана, во секое будење“* (5). Авторот е стихотворец, почнува да твори уште во авионот инспириран од глетката на Египет: *„И уште во авионот, додека го гледав тој необичен и чуден крај, се родија неколку стихови...“* (5).

Уште во воведната глава (*На почетокот*) евидентно е дека е застапен еден од основните постулати на патописниот жанр - раскажувањето во прво лице, за на крај на оваа глава да ни се пласира информацијата за настанување на оваа книга, а со тоа и карактерот на патописот: *„Писмава, упатени до Антонио, претставуваат само мигновени среќавања со места и предели, со луѓе и племиња, со животни и птици; тие се само мали исечоци, ситни детали изрежани од огромната сликовница што се вика Африка, која сè уште е најнеиспитана и затоа најпривлечна за цивилизираниот свет“* (6).

Во делото се тематизира патувањето како основен сегмент на наративната структура и тоа во земја која буди длабоки, вознемирувачки, но и возбудувачки асоцијации за непознатото, како и желба за впуштање во истражување на тоа непознато. Токму затоа, овој жанр е толку привлечен не само за возрасните, туку и за децата. А бидејќи патописните белешки се упатени во вид на писма до синот на авторот - Антонио, тоа експлицитно укажува дека во случајов на ова дело пред нас се раскрилува патописно-епистоларна проза.

Идентитетот на авторот ни е посочен и експлицитно и имплицитно. На едно место тој се легитимира како автор на збирката „Пепел и цвет“ и вели: *„Еден мој безимен јунак од романот 'Пепел и цвет'...“* (76), а и од биографијата на Видое Подгорец познати се неговите патувања во Африка и Азија. Својот идентитет авторот го дава и во последната глава од книгата (*Африка во Колешино*) каде тој посочува дека се наоѓа во родното село, а од биографијата на писателот Видое Подгорец се знае дека тоа е негово родно место. Во таа глава се спомнуваат и ликовите од „Белото циганче“ – Таруно, баба Мулон, Бреско...

Авторот е и наратор и учесник во настаните што ги раскажува (лик/протагонист), значи овде може да се примени формулата автор=наратор=лик. Иако самиот овој факт е доволен за да се гарантира веродостојноста на рас/кажаното, авторот за да го осигура реалистичниот код на раскажувањето, ја дава и датата на престојот таму: *„А за да се потврди вистината дека Најроби е изграден токму во срцето на џунглата, на 10 декември 1971 година во градината пред Народниот парламент чуварите во мое присуство фатија една огромна боа!“* (75).

Основно обележје на патописот е хронолошки праволиниски развој на настаните, па така и овде, авторот го започнува своето патување од Кенија (Момбаса), патува низ џунглата, во Најроби, мртвиот град Геди, градот Сабаки, се јавува со писмо-патопис од ловечка куќичка од подножјето на Килиманџаро, се движи и другарува со племињата Акамба, Гириамци, Кикужци, Борани, Масајци, на брегот на Викторииното езеро, оди на сафари на кафарски бивол во саваната, ќе го прошета читателот –дете низ Националниот музеј запознавајќи го со праисторијата на Африка, итн.

Во ова дело се транспонирани некои основни постулати на патописниот жанр, со нивна адаптација според психолошката и когнитивна способност на детето-рецепиент. Имено, познато е дека патописниот жанр има двојна методолошка основа, нарација и опис. Во книжевноста за деца се прави нивна комбинација, со оглед дека рецепиентите се деца и со цел читањето да не им стане досадно. Од тие причини, препорачливо во ваквите лектури е да има повеќе нарација отколку опис, односно текстот да се прошарува со други наративни единици. Тоа, се разбира нè води кон интертекстуалноста која во овој текст е постигната со вметнување на приказни, легенди, песни, празноверици (елемент на фантастиката). На многу места ќе сретнеме песни испеани од: авторот (5,16, 29), од црчките племиња (43, 61-62) и детето Мосамбо (71-72); приказни –легенди раскажани од авторот како нешто што го слушал или поврзал со своето претходно знаење, како што е приказната за пристигнувањето на Васко де Гама на брегот на Африка, легендата за уништувањето на градот Геди, приказната за настанокот на Масајците од штркови, космогониската легенда за создавањето на сиот жив свет на Земјата од страна на Господ (раскажана во стилот на дедо Марко Цепенков) особено за дрвото баобаб - типично само за африканскиот континент, приказната на племенскиот врач за вечниот живот на духовите на починатите предци и др. Ваквите металингвистички текстови ("приказни во приказна", песни, легенди) од една страна ја намалуваат опасноста раскажувањето да се сведе само на фактографско нижење на факти, а од друга страна, да ги земеме песните на пример, тие истовремено се и одраз на авторовата емоционална состојба.

Друга постапка која ја користи авторот е поврзување со искусствените знаења на децата, како што е спомнувањето на Тарзан, господарот на џунглата кој сите деца го знаат, спомнувањето на писателот Ернест Хемингвеј при престојот на авторот во неговата ловечка куќа, се споредува со Гуливер меѓу Лилипутанците кога доаѓа меѓу ниските по раст Гириамци, децата кои секојдневно си ги менуваат имињата со имиња на животни, бидејќи според верувањето ќе ја имаат нивната сила, итн.

И сето тоа авторот го прави преку непосредно, директно обраќањето кон детето-читател: *„Драги Антонио...“*; *„Ти се сеќаваш, Антонио, мој...“*; *„И, замисли си, Антонио...“*; *„Овојпат, драги мој*

*Антонио, ќе ти раскажам нешто за лавот“ (23); „Слушаиш, драги мој Антонио...“; „Вечерва, кога ти го пишувам ова писмо, драги мој Антонио, јас се чувствувам многу тажно“ (25); „Е, тоа е интересна приказна, Антонио“; „Како да ти го објаснам тоа чувство, Антонио, таа возбуда?“; „Но, да ти ја раскажам накусо легендата, Антонио...“; „Верувај ми, Антонио...“; „Тоа е гола вистина, Антонио“ и др. Понекогаш толку многу се вживува во замислениот дијалог со детето што води еден вид на дискусија од типот: „Можеби тоа е некаква измислена приказна? Ќе речеш. Не. Тоа е гола вистина, Антонио. Ете, тие необични животинчиња што често ги гледаш во зоолошката градина како изведуваат триста ѓаволитилаци и акробаци...“ (55); „Можеби ти веќе протестираш: зошто им е чувар на бананите кога ги има толку многу, а покрај тоа тие немаат нозе и не можат да избегаат никаде!...Е, чекај, дете, се лажеиш“ (55).*

Во книжевниот патопис централна проблематика со која се занимава писателот е тоа како визуелното искуство да се преточи во писмо (Стојменска-Елзесер, 2010: 175-178).<sup>20</sup> Но, авторот на овој патопис е свесен дека не може со зборови да го пренесе она што го гледа, пелтечаво раскажување: „Ќе се обидам да ти го раскажам она што го видов, што го доживеев. Само, уште на почетокот да бидеме на јасно: се сомневам дека ќе можам да ти ја опишам Африка онаква каква што е“ (8); „Ти секако ќе останеш незадоволен од ова мое пелтечаво раскажување. Но јас уште во првото писмо од Африка ти реков: овој континент е исполнет со контрасти; тие тешко можат да се објаснат“ (41); „Не, Антонио мој, не можам со обични зборови да ти раскажам сè што доживеев таа вечер во Самба оринда“ (47).

Освен што цело време е на релација со читателот-дете, во својот епистоларен патопис, Подгорец нуди богат и сликовит опис на некои од племињата, со нивниот начин на живот во џунглата, нивното оружје за лов, краткиот век на живеење, изгледот на нивните колиби, нивните обичаи и верувања во многу богови и божества (поточно во духот на предците), исхраната, прекрасната природа, изгледот на градовите, некои од поважните туристички дестинации, уметноста на изработка на предмети од дрво - маконда типична за народот во Африка, приказни и описи на животни (лав, мајмуни, гуштери, папагали, жирафи и др.)

Авторот мошне сугестивно ја воспоставува релацијата со децата и преку тажната судбина на „голомешестото црнче со крупни црни очи“ – сирачето-рибарче Лулу, неуморниот трагач на школки, преку чија судбина се согледува тажната судбина на африканските деца.

Се чини дека онаа позната и честа замерка која им се упатува на патописците – нивната субјективност при описот на луѓето и просторот (и прашањето: како писателот да го отстрани

---

<sup>20</sup> Соња Стојменска-Елзесер, Патописот како интермедијална авантура, Одисеи за одисеја, зборник на трудови од Научната работилница одржана на 1.06.2009 г., Скопје, Друштво на класични филолози Антика, Друштво за компаративна книжевност на Македонија, 2010, стр.175-178.

тоа?), на Подгорец не може да му се припише. Тој упатува отворен прекор кон гостите од Европа, нивната грабливост и ненаситност, и во сегашноста и во иднината: „*Ние, Европејците сме ненаситен народ, Антонио. Би сакале сè да земеме, сè да имаме*“ (17), преку стиховите на малиот поет, детето Босамбо, поетот: „...*јас почувствував како плаче целиот црн континент. Африка ги ронеше своите најбели и најчисти солзи низ стиховите на едно полуписмено момче*“ (70), а од друга страна се предрасудите поврзани со некогашниот канибализам: „*Ами како да ти го објаснам стравот од неизвесноста, од наследеното верување дека во Африка сè уште постојат човекојадци?* (9)“. И покрај сите информации кои му ги нуди на детето-читател, на крај, авторот упатува порака до Антонио сепак да му се врати на учебникот по историја, па дури се чувствува и една прекорно-дидактично-морализаторска нотка.

Во патописите, враќањето на ликот/наратор може да биде спомнато на кратко или да му се посвети цела глава, како што е во случајов. Последната глава со враќањето во родното село, е едно големо заокружување и испраќање на универзалната хуманистичка порака за сплотување и обединување на светот. Најчесто во патописите, од патувањето ликот се враќа променет, збогатен со искуство, со сознанија за светот, па така и овде, откако авторот во многу ситуации ќе се сретне со помоќниот непријател-џунглата, се преиспитува себеси, размислува за животот, за светот, за добрината, за луѓето...

На крај од патописот, авторот вметнал и еден краток речник на непознати зборови и термини и на тој начин уште еднаш ја потврдил својата поврзаност со светот на детето и рецепцијата на книжевноста за деца.

### 3.3. „Црниот пантер“

„Црниот пантер“<sup>21</sup> (1981) е проза која на прв поглед не може да се поврзе со патописната литература. Никаде нема најава дека се работи за патописна проза, раскажувањето не е во прво, туку во трето лице, а нарацијата ја започнува и завршува сезнаечкиот наратор. Името на авторот кое е на корицата на книгата, не е исто со името на ликот/протагонист, така што формулата изгледа вака: автор≠наратор≠лик. Тоа би останало така, доколку ова дело не се разгледува во контекст неколку факти: прво, во контекст на биографијата на авторот Видое Подгорец, односно податокот познат од неговата биографија за неговото патување во Африка околу 1971-та година, за што сведочи и авторовата белешка на крајот од ова дело:

„*Најроби-Скопје*  
*1971-1973*“ (94)

---

<sup>21</sup> Видое Подгорец, Црниот пантер, Мисла, Скопје, 1990.

Втор факт кој говори во прилог на фактот дека се работи за патописна проза е низ призмата на делото „Писма од Африка“ на кое се навративме погоре, во кое се среќаваат некои приказни кои ги има и во „Црниот пантер“, како што е легендата за настанувањето на локалното, африканско племе Масајци од штркови преку мотивот на волшебната вода.

Ако во претходното дело, авторот дал пошироки информации за животот во Африка и од повеќе аспекти, овде своето внимание го концентрира на една племенска заедница на Масајците во минатото, односно времето на колонизацијата на Африка од европските освојувачи и поробувањето на Масајците и нивното претворање во робови. Но, исто така тука е зафатен и моментот на разгорувањето на борбата против колонизаторското ропство.

Во центар на дејствието е племето на Мози Лавоубиецот, најпознат ловец во своето племе, неговата трагична смрт од лавот Симба, и потрагата на неговиот син Мокимба по копјето на татка си, останато во черепот на смртно ранетиот лав. Потоа, вниманието на авторот се префрла врз понатамошната судбина на Мокимба, момче кое се осамува во дунглата заедно со група момчиња од своето племе, каде племенскиот врач треба да ги научи на тајните на животот. Ваквиот иницијациски престој во дунглата ќе биде прекинат од доаѓањето на колонизаторите, и иницијацијата ќе продолжи во реалниот живот. Обидувајќи се да ги спаси своите соплеменици, како и саканата девојка Тхика, Мокимба ќе прерасне во организатор на ослободителното движење и национален херој, познат и на своите и на непријателите како „црниот пантер“: *„Туѓинците, на враќање во своите земји, за Црниот пантер раскажуваа неверојатни истории. Весниците на првите страници ја објавуваа неговата слика. Го прикажуваа јавнат врз слон, на чело на големо разбеснето стадо како јури кон белците“* (94).

Друго што го поврзува ова дело со претходното (*Писма од Африка*), е и вметнувањето на металингвистички текстови ("приказни во приказна", песни, легенди) кои од една страна ја намалуваат опасноста раскажувањето да се сведе само на фактографско нижење на факти, а од друга страна, тие истовремено се и одраз на авторовата емоционална состојба. Па, така и овде ќе сретнеме песни испеани од мајмуните (9, 27), од самата природа (25-26) од племенскиот врач, приказни од врачот за настанокот на Масајците од штркови што кореспондира со нивниот изглед на високи долгоноги луѓе (во главата *Аждерско чедо* со поднаслов „Приказна на врачот“, стр.13), легенди, црнечки танци кои се изведуваат при некои обичаи, посмртниот танц над телото на убиениот Мози Лавоубиецот (18-19), приказната на слонот Бони за наездата на белците и нивната уништувачка моќ, песната на Мокимба исполнета со љубовен копнеж по саканата Тхика (78), и многу други. Во сите овие текстови сликовито е прикажан животот на Масајците, уметноста, музиката, обичаите и верувањата, празновериците, но и жедта за слобода и непомирливост со робувањето: *„Тие, Масајците, откако паметуваат, биле слободни луѓе. Над нивните глави*



*никогаш не свирел туѓ камшик, ниту пак на нозете носеле тежки железни синџири...А сега, еве, се појавија луѓе со поинаква боја од нивната, туѓинци. Дојдени од непознати и далечни земји, да им ја одземат дивата и вечна слобода“ (83).*

На крај, како и во претходното дело, на три страници, авторот сместил еден краток речник на нови и непознати зборови, со цел да му ја приближи содржината на детето/рецепиент.

#### 4. Заклучок

За крај, да резимираме: во првиот случај со делото „Писма од Африка“, се работеше за еден хибриден жанр, за патописно-епистоларна форма, со научно-популарна содржина, со стандардна нарација, за литературно-уметничка презентација на запишани импресии и чувства за време на патувањето. Ако се осврнеме на укажувањата за седумте одредници кои помагаат некое дело да се одреди како патопис, ќе се заклучи дека сите седум одредници се исполнети (Dragun, 2012: 256). Писмата упатени до Антонио, настануваат на барање на Антонио, што според Драгица Драгун е *образложение* (рамка) во која се дава причината за настанување на текстот, а овде се посочува и категоријата - *примач*. Втората категорија во голема мера влијае на структурата и карактерот на делото-патопис, зашто примачот-рецепиент е дете, со кое авторот комуницира преку директно обраќање, колку информативно, толку и поучно, а се разбира сето тоа е во согласност со интелектуално-когнитивните способности на детето-рецепиент. Категоријата - *Итинерариј* делумно е назначен уште во самиот наслов на делото, односно се дава местото кое ќе се посети (Африка), а подетално местата се редат како што тече делото. Ова се однесува и на времето на посетата на Африка. Со посочување на датата, се исполнува една од одредниците за одредување на патописот како книжевен жанр – итинерариј, а третиот дел него - начинот на патување, исто така, е посочен/расфрлан низ делото (авион, цип...). *Субјект* е самиот автор, а воедно е и наратор и лик/протагонист и тој е оној кој ги дава и *лексиконот* и *приказната*, а тие се испреплетени со информациите на авторот за географско-културните одлики на посетените места во Африка, обичаите, фолклорот, начинот на живот на луѓето, описот на природата, итн. Категоријата – *дотематизација* е исполнета со интертекстуалноста во делото, со рефлексивно-мисловно-емотивните размисли на авторот, соочен со големината, убавината, застрашувачката моќ на џунглата, но и воден од општоуниверзалното хуманистичко чувство за потребата од обединување на светот и народите.

Тоа не може да се каже и за второто разгледано дело „Црниот пантер“ каде изостануваат оние седум одредници кои поблиску го одредуваат патописот како жанр (Dragun, 2012:255). Врз основа на сето она што претходно беше кажано, може да се каже дека се работи за

авантуристичко-патописна проза со потенцирање на приказната (Стојменска-Елзесер, 2006: 253-261), или за литературно-уметничка презентација на запишани импресии и чувства за време на патувањето<sup>22</sup>.

Ако „Писма од Африка“ ги окарактеризираме како патописно-епистоларна проза, „Црниот пантер“ како патописно-авантуристичка проза, тогаш, врз основа на сето она што претходно беше кажано, текстот „Пустини и оази“ кој и самиот автор/ патописец го насловува како "патописна проза", слободно може да се окарактеризира како патописно-дневничка проза. Во сите три текста се преплетуваат фикцијата и нефикцијата, односно искуствата, слушнатото и доживеаното на патувањето низ Африка и Азија. А тука никако не е исклучен автобиографскиот елемент, бидејќи патникот, во своето дело вметнува и коментари и критички се осврнува кон она што го гледа (Пажо, 2002: 54-55).

## ЛИТЕРАТУРА

1. Dragun, Dragica, (2012), Putopisne episode u književnosti za djecu i mladež, Zbornik radova Zlatni danci 13, Suvremena dječja književnost, Filozofski fakultet, Osijek.
2. Duda, Dean. (1998), Priča i putovanje, Hrvatski romantičarski putopis kao pripovjedni žanr, Matica hrvatska, Zagreb.
3. Дигитален речник на македонскиот јазик, прочитано на 01.02.2014  
[www.makedonski.info/show/патопис/м](http://www.makedonski.info/show/патопис/м)
4. Ковиловски, Славчо. (2013), Патописот „Белешки од моето патување по Тетовско“ од 1891/92 од Андреј Стојанов, Филолошки студии, бр.11, стр.109-121, Скопје. Прочитано на 01.02.2014  
<http://philologicalstudies.org/dokumenti/2013/History%20and%20Philology/08.tom1.rub2.S.Koviloski.pdf>
5. Леонтиќ, Марија. Македонските градови и нивниот опис во делото „Патописи“ на Евлија Челеби. Прочитано на 09.02. 2014, [eprints.ugd.edu.mk/3447/1/evlija-celebi-za-manu.pdf](http://eprints.ugd.edu.mk/3447/1/evlija-celebi-za-manu.pdf)
6. Legeune, Phillippe. (1989). On Autobiography, The Autobiographical Pact, Autobiographical Contract, Minneapolis: University of Minnesota Press, 1989, прочитано на 16.01.2014  
<http://english4321.files.wordpress.com/2010/08/philippe-lejeune-the-autobiographical-contract.pdf>
7. Ниши, Армандо. (2006), Компаративна книжевност, ДККМ & Магор, Скопје.
8. Oxford Dictionaries, *Language matters*, прочитано на 01.02.2014  
[http://www.oxforddictionaries.com/definition/american\\_english/travelogue](http://www.oxforddictionaries.com/definition/american_english/travelogue)
9. Пажо, Даниел-Анри. (2002), Патувања, Општа и компаративна книжевност, Македонска книга, Скопје, стр.54-55.
10. Подгорец, Видое. (1971), Пустини и оази, НИК Наша книга, Скопје.
11. Подгорец, Видое. (1976), Писма од Африка, Македонска книга, Скопје.
12. Подгорец, Видое. (1990), Црниот пантер, Мисла, Скопје.
13. Solar, Milivoj. (1977), Теорија književnosti, Školska knjiga, Zagreb.
14. Спасевски, Мито. (2007), Путопис у контексту литературе за децу, Детињство, бр.3-4, год. XXXIII.

---

<sup>22</sup> Dr.Rama Rao Vadapalli V.B., Travelogue as a Literary Genre (прочитано на 01.02.2014), повеќе на сајтот <http://www.boloji.com/index.cfm?md=Content&sd=Articles&ArticleID=14804#sthash.jeiPFUJA.dpuf>

15. Стојменска-Елзесер, Соња. (2010), Патописот како интермедијална авантура, Одисеи за Одисеја, зборник на трудови од Научната работилница одржана на 1.06.2009 г., Скопје, Друштво на класични филолози Антика, Друштво за компаративна книжевност на Македонија.
16. Стојменска-Елзесер, Соња. (2006), Средбата со далечните култури во македонскиот уметнички патопис, Зборник од XXXII научна конференција на XXXVIII меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура: (Охрид, 15.VIII-17.VIII 2005 г), Скопје, Универзитет "Св. Кирил и Методиј", Меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура.
17. Стојменска-Елзесер, Соња. (2006), Сликата на светот во македонската патописна литература, Балканска слика на светот: зборник од меѓународната научна работилница одржана во Скопје на 5-6 декември 2005 година, Скопје, МАНУ.
18. Vadapalli V.B., Dr.Rama Rao. (прочитано на 01.02.2014), повеќе на сајтот, Travelogue as a Literary Genre,  
<http://www.boloji.com/index.cfm?md=Content&sd=Articles&ArticleID=14804#sthash.jejPFUJA.dpuf>

#### TRAVELOGUES AS A LITERARY GENRE IN THE WORKS OF VIDOE PODGOREC FOR CHILDREN

Abstract: This paper reviews the travel book (travelogue) as a literary genre. The research begins by examining many definitions, or attempts to define this genre by many theorists of literature. Then, it is also reviewed many of his typology and classification, as well as their characteristics. We will also review the question whether the Macedonian literature for children has itinerary in purely literary form, or present only travelogue episodes in literary works, specifically through the three works of Vidoe Podgorec.

Key words: travelogue, definition, classification, traveler, Vidoe Podgorec.